

וכך אילפתי את בַּד־אהבתי

מאנגלית: שמעון זנדבנק

בסוף המאה השבע־עשרה באנגליה, כשישים שנה אחרי מותו של ג'ון דון (1573-1631), האשים אותו ג'ון דריידן, ממבשרי המאה הבאה, ש"הוא נוהה למטפיזיקה, לא רק בסאטירות שלו, אלא גם בשירי האהבה, שהטבע לבדו צריך לשלוט בהם; ומבלבל את מוחן של בנות המין היפה בספקולציות פילוסופיות דקות, בעוד שראוי שיכבוש את לבן וישעשע אותן במילים רכות של אהבה." יותר ממאתיים שנים אחר כך, בעיצומה של התקופה המודרניסטית, שיבח ת"ס אליוט את ג'ון דון בדיוק על שום כך: על שום ש"הרגיש מחשבה מיידית כניחוח ורד", על שום ש"מחשבה היתה לו בגדר חוויה".

בין דריידן ות"ס אליוט מפרידות שנים רבות של הסתחפות ב"מילים רכות של אהבה" – במילים אחרות, שנים של השתפכות רומנטית שדחתה כל "ספקולציה פילוסופית דקה" כרעל המרעיל את הרגש הטבעי הזך. לא שלא קמו לה, לרומנטיקה, משוררים מן המעלה הראשונה. אבל רק המאה העשרים, בתגובה על מה שקדם לה, חזרה והקצתה מקום של כבוד למשוררים ה"מטפיזיים" ולצד האנליטי של השירה, למה שאליוט כינה בשם "רגישות אחדותית", שהצד הרגשי והאינטלקטואלי חוברים בה יחד.

חמשת השירים המתורגמים בזה, כולם מתקופת שירת האהבה של דון ולפני פנייתו לדת, מדגימים כולם את כוחו המופלא לבסס רגש על יסודות "מטפיזיים" – וזאת לא במובן של ספקולציה מטפיזית על מבנה המציאות, אלא חשיבה פילוסופית על מהות האהבה. כך, השיר "אוויר ומלאכים" בוחן את המתח בין נפש וגוף ביחסים ארוטיים; או "הלב השבור", העוסק בהבחנה בין אהבה קרדינלית ואהבהבים. אבל לעולם אין דון מסתפק בחשיבה עצמה, אלא מגבש וממחז אותה באמצעות "קונסיטים", פיתוח שנון של אימז'ים המחלץ את המחשבה מגדר הפשטה ומפנה אותה אל חושיו של הקורא. כך ייצוב ספינת האהבה בעזרת מטען התשוקה וסכנת הטביעה בעקבותיו ("אוויר ומלאכים"); או לב האהובה ה"מצובע" ו"מזוות" החומק מבין ידי המשורר ("ב"העיזבון"); או הדלק האוזל בגוף האישה הקודחת, שעשוי להדליק מטאור אך לא לשרוף אותה כליל ("קדחת"), וכן הלאה. ויזואליזציה זו של החשיבה האנליטית מייחדת לג'ון דון את מקומו בפסגת השירה האנגלית.

ש"ז

אל נא תמותי, כי במותך
אשנא את הנשים כלן,
ואז אחדל להללך
כי את נמנית היית אתן.

אבל את לא תוכלי למות:
למות משמע לנטש עולם,
אבל ביום שתסתלקי
תפח גם רוח העולם.

ואם את, נפש העולם, תלכי,
ישרד עולם כשלד מת,
כל אשת-חן – דמותך מאוב,
רמה סרוחה כל איש-מופת.

התפלמסו האסכולות:
מה אש תשרף את העולם?
– שהיא האש שבדמך
כלל לא עלה בדעתך?

אך אי אפשר שתתכלי
או תתעני בסבל רב,
כי לפרנס דלקה כזאת
יש צורך בשפעת רקב.

דלקה שבה היא מטאור,
הדלק בה אוזל. אבל
יפיך וכל אשר הוא את
רקיע הוא ולא יחדל.

וכן לבי נדלק בה רגע,
אך להתמיד בה אי אפשר;
מוטב לי להחזיק בה רגע
מלהחזיק לעד בשאר.

אוויר ומלאכים

פַּעַמִּים־שָׁלֹשׁ אֶהְבֵּתִי אוֹתָךְ;
וְאֲנִי עוֹד לֹא יָדַעְתִּי מִי וּמָה אַתָּה;
כִּן בְּבֵת־קוֹל, לְהִבָּה חֲסֶרֶת־דְּמוּת,
מִלֶּאךְ נִגְלָה וְהִנָּפֵשׁ כּוֹרֵעַת;
אֲבָל כְּשֶׁבִאֲתִי אֵלֶיךָ נִגְלָה לִי
לֹא־כָלוּם זוֹהַר וּמַחְמֵד כָּל עֵין;
אֵךְ אִם נִשְׁמַתִּי, הִיא אִם הָאֶהְבָּה,
לּוֹבֶשֶׁת בָּשָׂר, וְרַק כִּן הִיא פּוֹעֶלֶת,
אִי אֶפְשָׁר שְׁבִתָּהּ תִּהְיֶה אֲנִינָה
מֵאֲמָה־הַוּרְתָּה – וְאֵךְ הִיא גּוֹף שׁוֹאֵלֶת.
לְפִיכֶךָ מִי אַתָּה וּמָה אַתָּה צְוִיתִי
אֶת הָאֶהְבָּה לְשָׁאֵל, וְאִזּוֹ רָאִיתִי
כִּי טוֹב וִיפָה שֶׁתִּלְבֹּשׁ אֶת גּוֹפֶךָ,
וְתִשְׁכֵּן בְּשִׁפְתֶיךָ, עֵינֶיךָ, מִצְחֶךָ.

וּבְעוֹדִי מִבְּקֵשׁ לִיַּצֵּב אֶת סְפִינָת
אֶהְבֵּתִי לְמַעַן אֲשׁוּט בְּבִטְחָה,
רָאִיתִי: דּוּגִית הָאֶהְבָּה נִטְרֶפֶת
מִכַּבֵּד הַמְטָעֵן הַחוּנֵק תְּשׁוּקָה.
כָּל שַׁעַר מִשְׁעָרֶךָ רַב הוּא מִדִּי
לְאֶהְבָּה, יֵשׁ לְמַצֵּא לָהּ מִשָּׂא נָכוֹן;
כִּי לֹא בְּלֹא־כָלוּם וְאֵךְ לֹא בְּדָבָר
קִיצוֹנִי וּמִסְנוֹר הָאֶהְבָּה תִּכּוֹן.
כְּמִלֶּאךְ שְׁכֵנִפִּי הָאוֹיֵר לְכִתְּפִי
זַכּוֹת, אֵךְ לֹא כֹךְ הַמִּלֶּאךְ,
כִּן בְּחוּג אֶהְבֵּתְךָ אֶהְבֵּתִי תִפְרַח:
אוֹתוֹ פֶּעַר שְׁבִין כְּנָפֵי הָאוֹיֵר
לְזֹךְ הַמִּלֶּאךְ – הוּא שְׁקִים
בֵּין אֶהְבֵּת חוּה וְאָדָם.

העיזבון

שְׁעָה שְׁמַתִּי לְאַחֲרוֹנָה
(מִדִּי לְכַתִּי מִמֶּנּוּ הָרִינִי מַת),
וְזֶה הָיָה לִפְנֵי שְׁעָה קָלָה –
אֶךְ שְׁעַת הָאוֹהֲבִים לֹא תִמָּדֵד –
וְעוֹד אֶזְכֹּר אֵיךְ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
אִמַּרְתִּי וְנָתַתִּי מִשְׁהוּ;
וְאַף כִּי אֶת עֲצָמִי שִׁלַּחְתִּי אֶל מוֹתִי
אֶהְיָה לִּי עִזְבוֹנִי וְגַם צוֹאָתִי.

שְׁמַעְתִּי בְּאַמְרִי: אִמְרוּ נָא לָהּ
כִּי זֶה אֲנִי (מִשְׁמַע זֶה אֶת, וְלֹא אֲנִי)
קִטַּלְתִּי אֶת עֲצָמִי, וְעַתָּה שְׁמַתִּי
צוּיְתִי שְׁאֲשַׁלַּח לָהּ אֶת לְבִי,
אֲבָל חִפְשִׁתִּי לֵב וְלֹא מִצָּאתִי,
פָּרַמְתִּי אֶת חֲזִי, חֲנָם יִגְעֵתִי –
וְזֶה הָרֵג אוֹתִי שְׁנִית, עַל שְׁדַּבְּרַתִּי
אֶמֶת תִּמְיֵד וּבִמּוֹתִי שְׁקַרְתִּי.

אֲבָל מִצָּאתִי מִשְׁהוּ דְּמוּי לֵב,
אֶךְ מִצָּבַע הָיָה וּמִזֹּזוֹת,
לֹא וְדוֹנִי וְאַף לֹא מִלֵּב,
לֹא מִתְמַסֵּר, מְקַצֵּב לְמַתִּי-מָעַט.
מִשְׁלֵם כְּמִלְאֶכֶת רַב-אֶמֶן נִדְמָה לִּי.
וּלְפִיכֶךָ, מִתּוֹךְ הַכָּאֵב, נִרְאָה לִּי:
בְּמָקוֹם לְבִי שְׁלִי אוֹתוֹ אֲשַׁלַּח –
אֶךְ הוּא חֶמֶק מִבֵּין יָדַי, שְׁכֵן הָיָה לְבָךְ שְׁלֶךְ.

הלב השבור

רק מְשַׁעַע יֹאמֵר שְׁאֵהָב
שְׁעָה קָלָה – וְלֹא מֵאַחַר
שְׁאִין אֶהְבָּה שְׁחֹלֶפֶת בִּיעָף,
אֲדַרְבֵּא: תוֹךְ שְׁעָה הִיא בּוֹלְעֵת תְּרִיסָר.
מִי יֵאמִין אִם אִמֵּר בְּשִׁבוּעָה
שְׁחִלִיתִי בַדָּבָר בְּמִשָּׁן שְׁנָה?
מִי לֹא יִצְחַק לִי עַד לֵב הַשָּׁמַיִם
אִם אִמֵּר שְׁפִצְצָה מִתְפֹּצֶצֶת יוֹמִים?

לֵב אִישׁ, אֶהָה, בָּטֵל וּמִבְטָל
מְשַׁעַע שֶׁנִּפְל בְּצִבְת הָאֶהָבָה.
כָּל שְׁאֵר יְגוֹנוֹת מְשֹׁאִירִים חֶלֶל
לְשְׁאֵר יְגוֹנוֹת, הִיא – רַק לְעִצְמָהּ.
הֵם בָּאִים בְּרִפְרוּף, הִיא אֵצֶה לְתַפֵּס,
בוֹלְעֵת אוֹתָנוּ יֵשֶׁר בְּלִי לְלַעַס,
קוֹטְלֵת גְּדוּדִים כְּבִקְלַע־שִׁרְשָׁרֵת,
הִיא זֹאב־הַיָּם, לְבָנוּ הַטָּרֶף.

שָׁאֵם לֹא כֵן, מֶה קָרָה לְלִבִּי
בְּשַׁעַע שְׁרָאִיתִי אוֹתָךְ בְּתַחֲלָה?
הִבֵּאתִי לֵב לְחַדֵּר אֶתִּי
אָבֵל כְּשִׁיִּצְאָתִי, הֵלֵב לֹא הָיָה.
אֵלּוּ הָיָה נִשְׁאָר אֶצְלֶךְ
הָיָה לִבִּי מְלִמֵּד אֶת לִבֶּךָ
לְרַחֵם עָלַי; אָבֵל הָאֶהָבָה
נִפְצָה אוֹתוֹ לְרִסְסִים לְרַבָּכָה.

אָךְ אֵין שׁוּם דָּבָר שְׁנִמּוּג לְאֵין
וְאֵין חֶלֶל שְׁאִין בּוֹ דָּבָר,
וְלִכֵּן אֲנִי סָבוּר שְׁעֵדִין
שׁוֹכְנִים הַשְּׁבָרִים בְּחִזִּי בְּמִפְזָר.
וְעַתָּה, כְּמִרְאוֹת שְׁבוּרוֹת הַמְשָׁקָפוֹת
מֵאָה פָּנִים פְּחוּתוֹת, יְכוּלוֹת
גְּרוּטוֹת לִבִּי לְחַבֵּב, לַעֲגֹב,
אָךְ אַחֲרֵי אֶהְבָּה אַחַת כְּזֹאת
שׁוֹב לֹא יוּכְלוּ לְאַהֵב.

מזון האהבה

לְאִיזָה כְּכֹד גַּם וְעֵבִי מְסֻרָּבֵל
הִיְתָה אֶהְבְּתִי תוֹפֶחֶת, אִם לֹא הִיִּיתִי
גּוֹדֵר אוֹתָהּ בְּתוֹךְ מִתְחַם מְגֻבֵּל,
מְקַפִּיד לְהֶאֱכִיל אוֹתָהּ דִּיאֻטָּה,
נוֹתֵן לָהּ לְאָכְלָה אֶת הַשְּׁנוּאָה
עָלֶיהָ מְעוֹלָם: אֶת הַצְנָעָה.

יוֹתֵר מֵאֲנָחָה אַחַת בְּיוֹם אֶסְרֵתִי
(אֵף זֶה פָּרִי גּוֹרְלִי אוֹ פְּגִימוֹתִי),
וּכְשֶׁה־אֶהְבֶּה הִיְתָה סוֹחֶטֶת
גְּנִיחָה נְשִׁית קָלָה מְלֵב גְּבֻרָתִי
וּמִתְבָּרֶכֶת בְּהֶשֶׁג, הֶרְאִיתִי לָהּ
שֶׁלֹּא אֵלֵי כּוֹנֵה וְאֵף אֵינָה כּוֹנֵה.

כְּשֶׁחֲלָבָה דְּמָעָה מִמֶּנִּי, הִמְלַחְתִּיהָ
בְּבוֹז אוֹ בְּבוֹשָׁה, עַד שֶׁכָּחָה
לְזוֹן נָטַל. כְּשֶׁחֲלָבָה דְּמָעָה מִמֶּנָּה,
הִיְתָה כּוֹזֶבֶת כְּמוֹ הָאֲנָחָה
מִפִּיָּה. עֵין מְשׁוֹטְטֶת בְּעֶרְגָּה
פּוֹלֶטֶת לֹא דְמָעָה אֶלָּא זַעַה.

כֹּל שֶׁהִכְתִּיבָה לִי אָכֵן כְּתִבְתִּי,
אֲבָל מִיָּד שָׂרַפְתִּי כָּל אֲגָרָתִי;
וּכְשֶׁכְּתִבָּה לִי שֶׁאֶהְבְּתָה צוּמַחַת,
אֲמַרְתִּי: אִם אָמְנָם מִכָּאן נִגְזֶרֶת
זְכוּת הִירָשָׁה לְכֶתֶר, מָה יֵצֵא לִי
אִם אֲנֹכִי מִסְפָּר שְׁלֹשִׁים (נִדְמָה לִי)?

וְכֶּה אֶלְפָּתִי אֶת בּוֹ-אֶהְבְּתִי
לְעוֹף לְכָל כּוֹוֵן (אֲנִי בּוֹחֵר);
עֵתִים שׁוֹכֵב, נוֹטֵשׁ אֶת הַמְשֻׁחָק,
עֵתִים, כְּדֶרֶךְ כָּל בּוֹזֵר אַחֵר,
מִפְּרִיחַ גְּבֻרָתִי, כּוֹתֵב לָהּ בִּיגוֹן:
וּכְשֶׁה־טָרַף מֵת – הוֹלֵךְ לִישׁוֹן.